

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE

Radek IVAN

**POLITICKOGEOGRAFICKÉ DOPADY HRANIČNÍCH
SPORŮ MEZI POLSKEM A ČESKOSLOVENSKEM**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2012

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radek IVAN**
Osobní číslo: **R08085**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Politickogeografické dopady hraničních sporů mezi
Polskem a Československem**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zaměří na současné politickogeografické důsledky obtížného procesu demarkace a delimitace československo-polské státní hranice po roce 1918. Zvláštní pozornost bude věnována dosud aktuální otázce kompenzací za hraniční změny provedené v 50. letech a dále otázce případných česko-slovenských vyrovnání za výměny území mezi Polskem a bývalým Československem.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **5 000 - 8 000 slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **13. května 2010**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

L.S.

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 13. května 2010

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

- BORÁK, Mečislav - ŽÁČEK, Rudolf. "Ukradené" vesnice : Musí Češi platit za 8 slovenských obcí? Český Těšín : Muzeum Těšínska. 32 s.
- ČAPKA, František. Významná mezinárodní jednání a smlouvy v českých dějinách. Brno : CERM, 1998. 48 s. ISBN 80-7204-078-2.
- KADLEC, Čeněk. Hry o hranice. 1. Chrást u Poříčan : Kadlec, 2001. 270 s.
- KADLUBIEC, K. et al. Polská národnostní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995). Ostrava : Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1997. 315 s. ISBN 80-7042-479-6.
- PLAČEK, Vilém: Problém národních menšin v Československu za války a v letech 1945?1948. Slezský sborník, ročník 67, číslo 4 (1969), s. 433?455.
- SIWEK, Tadeusz. Česko-polská etnická hranice. 1. Ostrava : Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1996. 94 s. ISBN 8070424575.
- SOVINSKÝ, Jaroslav. Státní hranice Československa a České republiky. 1. Praha : Spolek českých právníků Všehrd, 2005. 310 s. ISBN 8085305429.
- SZYMECZEK, J.: Polacy na Zaolziu - Poláci na Těšínsku 1920-2000. Český Těšín , 2002. 175 s. ISBN 80-238-8050-0
- VALENTA, Jaroslav. Česko-polské vztahy v letech 1918-1920 a Těšínské Slezsko. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1961. 501 s.
- Výbor pro územní správu a národnosti České národní rady. Nástin dějin Těšínska. Ostrava : Advertis, 1992. 263 s.
- ZAHRADNIK, Stanislaw; SIWEK, Tadeusz; SZYMECZEK, Józef. Polská národnostní menšina v Československu (1945-1954). Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2001. 116 s. ISBN 80-7285-009-1.
- ZAPLETAL, Ladislav. Úpravy státních hranic na Osoblažsku a Krnovsku. Geographica. 1966, VII, s. 357-364.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením RNDr. Miloše Fňukala, Ph.D. a uvedl jsem v seznamu literatury veškeré použité literární a další zdroje.

V Olomouci dne 14. května 2012

vlastnoruční podpis autora

Děkuji vedoucímu práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za odborný přístup, cenné rady, připomínky a materiály které mi pomohly při zpracování této práce.

OBSAH

1 ÚVOD	8
2 CÍLE PRÁCE.....	9
3 PŘEHLED LITERATURY	10
4 VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA.....	11
5 DEMARKACE HRANIC ČSR PO ROCE 1918	13
5.1 Sedmidenní válka.....	14
5.2 Arbitráž ve Spa	15
5.3 Spor o Oravu, Spiš a Javorinu.....	16
5.4 Rozhodnutí Pařížské konference vyslanců o Těšínsku, Oravě a Spiši	18
5.5 Vývoj hranic v letech 1938-1945.....	22
5.6 Konec války	24
6 DEMARKACE HRANIC PO ROCE 1950	27
6.1 Vývoj hranic v letech 1960-1974.....	28
6.2 Změny na československo-polské hranici na řece Dunajci	29
6.3 Přezkoušení státních hranic v letech 1976-1982.....	30
6.4 Rozdělení Československa.....	31
6.5 Současná situace na česko-polské hranici.....	33
7 ZÁVĚR	35
8 SOUHRN	37
9 SUMMARY	38
10 POUŽITÉ ZDROJE	39
11 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	41

1 ÚVOD

Žádný stát světa nemůže efektivně fungovat bez vymezeného území, nad kterým poté vykonává svou moc. Proto je nesmírně důležité přesné vymezení státních hranic, ideálně ve shodě obou sousedících států. To však často nebývá jednoduchý úkol, neboť se jednotlivé státy často snaží své území zvětšit o to sousedovo, ať už z národnostních, ekonomických či jiných důvodů. Česká republika měnila v historii své státní hranice mnohokrát. Ať už šlo změny dohodnuté mezi panovníky nebo ztráty či zisky v důsledku válečných výbojů. Nejmarkantnější změnou zřejmě byla ztráta téměř celého Slezska v prusko-rakouské válce, neboť toto rozsáhlé území patřilo k zemím Koruny české po mnoho staletí. Jak se naše státní území v průběhu času měnilo, jeho jádro si však uchovalo svůj tvar velice podobný dnešnímu uspořádání v podobě území Čech a Moravy. Třetí z našich historických zemí Slezsko, jak již bylo řečeno, v průběhu 18. století podstatně změnilo svůj rozsah a omezilo se pouze na osminu své původní rozlohy.

Zásadním obdobím pro český stát se poté stal rok 1918, osvobození od téměř čtyř stovek let habsburské nadvlády, vznik nového státu Československa a následná problematická demarkace jeho státních hranic. Spor o to, v jakých hranicích bude nový stát Čechů a Slováků existovat, dokonce vedl ke krátkým válkám s našimi sousedy, Polskem a Maďarskem. Po příliš krátkém meziválečném období míru se sousedské hraniční spory opět naplno rozhořely v období po přijetí Mnichovského diktátu v roce 1938. Po skončení světové války se situace uklidnila, v otázce hranic již nedocházelo k agresivním výpadům z té či oné strany a ke změnám v jejím vedení docházelo již pouze od jednacího stolu, avšak otázka demarkace státních hranic je stále aktuální a otevřená.

2 CÍLE PRÁCE

Cílem této bakalářské práce je popsat průběh složitého procesu demarkace na česko-polské státní hranici a to od vzniku samostatného Československa v říjnu 1918. Práce se bude věnovat jednotlivým historickým událostem a procesům podstatným pro vytyčení státní hranice mezi oběma sousedními zeměmi. Uvede také některé mezinárodní smlouvy, ve kterých jsou změny průběhu hranic zakotveny. Dále rozebere otázku, zda Česká republika, jako nástupnický stát Československa, má nějaké závazky vůči druhé nástupnické zemi, Slovensku, které mohly vzniknout v dobách československo-polských územních kompenzací. Dalším cílem této práce bude pokusit se popsat současný vývoj a dění v otázce česko-polské státní hranice.

3 PŘEHLED LITERATURY

Problematikou vedení a historií demarkace české a československo-polské státní hranice se zabývá například Jaroslav Sovinský ve svém díle Státní hranice Československa a České republiky (2005). Zde poměrně detailně popisuje události a procesy vedoucí k delimitaci celkové české státní hranice, tedy nejen té česko-polské, zmiňuje rovněž i mezinárodní ujednání a smlouvy se vztahem k státní hranici. Další tematicky podstatnou publikací je dílo Čeňka Kadlece Hry o hranice (2001). Ve kterém se věnuje vývoji československých státních hranic. Některá významná fakta o velikosti změn na hranicích našeho státu poskytla rovněž publikace Františka Čapky Územní vývoj českého státu (2000). Především sporem o Těšínsko a problematice případných kompenzací mezi Českou a Slovenskou republikou se zabývají autoři Mečislav Borák a Rudolf Žáček v díle „Ukradené“ vesnice: musí Češi platit za 8 slovenských obcí (1993). Polskou národnostní menšinou v ČR se podrobně zabývá Tadeusz Siwek či J. Szymeczek. Dějinami Těšínska například Jaroslav Valenta. Publikací řešících otázku samotného vedení a demarkací hranic však opravdu není mnoho. V práci jsem stručně popsal i události předcházející vyhlášení samostatného Československa v roce 1918, jako podklad jsem použil Kroniku 20. století sepsanou kolektivem autorů (2005). Tématem se nepravdělně zabývají i novináři a zpravodajské weby – např. aktualne.centrum.cz, MF DNES, zpravodajská redakce Českého rozhlasu nebo časopis REFLEX. Téma společné hranice je samozřejmě objektem zájmu i v Polsku, kde se mu občasně věnuje například týdeník Newsweek Polska. Vývoj slovensko-polské státní hranice v první polovině 20. století mapuje také slovenský autor Michal Murcko. K vypracování práce byly rovněž využity on-line archivy Úřadu vlády a Poslanecké sněmovny České republiky.

4 VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA

Až do první světové války se mezi českými politiky objevovala myšlenka na úplnou samostatnost českých zemí jen výjimečně. Převládal spíše názor žádající větší autonomii v rámci Rakousko-Uherské monarchie. Změna přišla až s nástupem 1. světové války. Politici, žádající změny v uspořádání Rakousko-Uherska, se začali počínaje březnem 1915 pravidelně scházet ve skupině později nazvané Maffie. Jednalo se například o Edvarda Beneše, Karla Kramáře či Aloise Rašína. Jejím prvním organizátorem býval Edvard Beneš, po jeho odchodu do ciziny v září 1915 Přemysl Šámal.

Skupina se snažila nenásilnou formou plnit Masarykovy podněty. Sám Masaryk začal o úplné nezávislosti Čech uvažovat zhruba od října 1914, když se již přesvědčil o tom, že Habsburkové nepočítají s významnějšími demokratickými úpravami ve fungování říše. Již v listopadu 1914 se Masaryk uchýlil k emigraci, nejprve do Ženevy a poté do Londýna. První oficiální vystoupení československého zahraničního odboje se promítlo ve vydání „Provolání Českého komitétu zahraničního“. Ten byl Masarykem a Benešem vydán 14. 11. 1915 v Paříži. Žádali v něm vznik samostatného československého státu. Ten měl být „jednonárodní“, tj. byl vnějškově prezentován jako stát jednotného československého národa.

Toto svolání bylo zveřejněno ve Velké Británii, Francii, Švýcarsku, Rusku a Spojených státech. 3. února 1916 v Paříži vznikla Národní rada československá, předsedou se stal T. G. Masaryk, jeho zástupci byli Milan Rastislav Štefánik a Josef Dürich, gen. tajemníkem pak Edvard Beneš. Jejím cílem byla diplomatické jednání zajišťující mezinárodní uznání samostatného československého státu. K tomu jim mělo dopomoci také zřízení samostatných čs. vojenských jednotek působících v armádách zemí Dohody.

K dalšímu dílčímu posunu v úsilí za vznik samostatného státu došlo 6. ledna 1918 přijetím tzv. Tříkrálové deklaráce. Deklaraci přijal sněm českých říšských a zemských poslanců. Ta formulovala program českých politických stran vytvořit, spolu se Slovenskem, samostatný stát v historických hranicích při respektování práv národnostních menšin. Plnému zveřejnění deklaráce bylo nejprve zabráněno jejím konfiskováním a tak mohla být zveřejněna až po jednáních a to 22. 1. Později, 13. 7. 1918, byl v Praze ustanoven Národní výbor. Klíčem k jeho obsazení byl výsledek voleb z roku 1911, měl 38 členů a největší zastoupení v něm měla sociální demokracie. Jeho

předsedou byl zvolen Karel Kramář. Jeho nejvýznamnější úlohou se později stalo vyhlášení samostatného státu. Dne 18. 10. 1918 zveřejnil T. G. Masaryk tzv. Washingtonskou deklaraci. Masaryk zde načrtnul základy budoucí ústavy československého státu, zásady jeho vnitřní a zahraniční politiky na bázi pokroku, demokracie a svobody. Podle deklarace se mělo Československo stát republikou s parlamentním systémem vlády, svobodou tisku a shromažďování, odlukou církve od státu, rovnoprávným postavením žen a menšin a také měly být zrušeny veškeré šlechtické výsady.

Koncem října se pak v Ženevě sešli zástupci domácí a zahraniční československé politiky aby našli společnou řeč v otázkách budoucího uspořádání čs. státu. Bylo mimo jiné dohodnuto, že do čela republiky se postaví Masaryk, předsedou vlády se stane Karel Kramář a ministry mimo jiné Beneš či Štefáník. Samostatný československý stát se nakonec stal skutečností 28. 10. 1918. Toho dne byl Národním výborem vydán první zákon, který dostal jméno „Zákon ze dne 28. října o zřízení samostatného státu československého“, autorem textu byl Alois Rašín. O dva dny později byla ve slovenském Martině přijata „Martinská deklarace“ která prohlašovala Slováky za součást jednotného československého národa.

Dne 13. listopadu byla dohodnuta prozatímní ústava. Dalšího dne se sešlo prozatímní Národní shromáždění, za účasti českých a slovenských poslanců prohlásilo československý stát za republiku, a prezidentem vyhlásilo T. G. Masaryka, Karel Kramář se stal předsedou vlády. I přes snahy císaře Karla I. o záchranu říše, například nabídkou větší autonomie pro její národy, Rakousko-Uhersko zaniklo. (WARNER, 2000) 11. 11. 1918 oficiálně skončila 1. světová válka a tak vyvstaly otázky ohledně nového uspořádání Evropy i světa.

5 DEMARKACE HRANIC ČSR PO ROCE 1918

Po skončení světové války a po vzniku československého státu bylo nutné dohodnout přesnou podobu hranic nového státu. V tomto období také vznikl, na bývalém území Německa, Rakousko-Uherska a Ruska, obnovený polský stát. Mezi ČSR a Polskem se tak rozhořel spor o území Těšínského Slezska, oba mladé státy si tento prostor nárokovaly. Československá republika území Těšínska považovala za své historické území, neboť toto území bylo součástí zemí Koruny české již od podepsání smlouvy mezi Janem Lucemburským a polským králem Kazimírem III. v roce 1335. I po ztrátě většiny území Slezska v 18. století zůstalo Těšínsko součástí českého státu. (KADLEC, 2001) Těšínsko však mělo krom historického i strategický význam. Jako území se zásobami černého uhlí a také jím procházela pro ČSR klíčová železniční trať z Bohumína přes Čadcu a dále až do Košic. Po vyhlášení československého státu 28. 10. 1918 bylo české obyvatelstvo Těšínska vyzváno, aby se začalo zbavovat všech znaků rakousko-uherské vlády a zakládalo své národní výbory. Ty tak byly skutečně založeny jak v samotném Těšíně, tak ve Slezské Ostravě a Fryštátu. Podobné pokyny však dostalo i místní polské obyvatelstvo od vlády polské, také začalo zakládat své národní výbory (polsky Rady Narodowe), podřízené polskému vedení. Situace tedy začala být nepřehledná. (SOVINSKÝ, 2005).

Přitom až do období roku kolem roku 1917 nevzněl žádný vrcholný představitel Polska územní nárok na Těšínsko. Avšak poté co si uvědomila velký hospodářský potenciál oblasti, začala polská propaganda pod heslem „Ostrawica Polski granica“ požadovat připojení celého území o rozloze 2282 km² k Polsku. (KADLEC, 2001). K prozatímní dohodě o rozdělení moci ve sporném území došlo 5. 11. 1918, českou stranu zde zastupoval Zemský národní výbor, polskou pak Rada Narodowa se sídlem v Těšíně. Bylo dohodnuto, že vznikne prozatímní demarkační linie podél Košicko-bohumínské dráhy, území západně od ní bude spravovat ZNV, území na východ od ní pak RN. Samotná trať měla zůstat pod společným dohledem. Československu tímto rozdělením připadlo 26 černouhelných dolů, Polsku pak 10. Dohoda se však ihned po svém zveřejnění setkala s ostrým nesouhlasem z strany Karla Kramáře, který požadoval obsazení celého území Těšínska a vytknul slezskému ZNV že v tomto případě překročil své pravomoci.

Ministr zahraničních věcí Edvard Beneš v této otázce zastával názor, že by území Těšínska mělo být dočasně obsazeno francouzskými vojsky, aby tak bylo

předejito případnému ozbrojenému konfliktu. Polská strana se tomu snažila předejít a vyslala do Prahy vyjednavče, Karel Kramář jim zde sdělil, že považuje dohodu z 5. listopadu za neplatnou, jelikož ZNV neměl oprávnění takovouto dohodu uzavřít. A polské vyslance také upozornil, že Československo vyžaduje připojení celého Těšínska. Poláci poté z obav, že ČSR s pomocí francouzského vojska zabere celé území Těšínska, 17. prosince vojensky obsadili oblast podél demarkační linie. K dalšímu radikálnímu řešení se polská strana odhodlala v lednu 1919. (SOVINSKÝ, 2005)

Na 26. 1. vypsalala volby na celém Polskem drženém území. ČSR došla k závěru že po tomto datu by již nebylo možné před světovým veřejným míněním obhájit jakoukoliv akci ve prospěch udržení Těšínska a také zde byla obava, že by se Polsko mohlo pokusit situaci vyřešit silou. Bylo proto rozhodnuto že dojde k preventivní vojenské operaci.

5.1 Sedmidenní válka

O provedení akce byla nejdříve informována francouzská vláda, ta vyjádřila zdrženlivé stanovisko, což si čsl. velení vyložilo jako souhlas. Poté bylo polské velitelství v Těšíně vyzváno aby vyklidilo celou oblast až k řece Visle, když na tuto výzvu nereagovalo, čsl. vojsko pod velením pplk. Šnejdárka zaútočilo. Tak začala 23. 1. 1919 tzv. Sedmidenní válka. Československé vojsko bylo tvořeno jak legionáři, účastníky bojů ve Francii, tak domácími oddíly z Olomouce, Šumperka, Fryštátu, Bohumína a Orlové. Sám pplk. Šnejdárka byl legionářem z Francie. Postup vojsk měl ze severozápadního Slovenska podporovat také legionářský prapor po velením italského plk. Grasselliho. Polským vojskům velel plukovník F. X. Latinik.

Československá vojska bojovala velmi urputně a postupně polská vojska zatlačila až za řeku Vislu. Polská vojska ustoupila ke Skočovu (Skoczów) kde se měl odehrát rozhodující střet. K tomu již však nedošlo, jelikož čsl. velení muselo na nátlak dohodových mocností 31. 1. postup zastavit. Přesto během týdenních bojů dokázala čsl. vojska pod vedením pplk. Šnejdárka obsadit velkou část Těšínska a ušetřit tak Polsku citelnou porážku. Na straně ČSR bylo zaznamenáno 44 oběti bojů a 121 mužů bylo během střetů zraněno.

Po ozbrojeném střetnutí následovalo diplomatické řešení na pařížské mírové konferenci. (SOVINSKÝ, 2005) Československou stranu zde zastupoval Edvard Beneš, polskou pak Roman Dmowski. (BORÁK, ŽÁČEK 1993). Obě strany přistoupily na kompromis navržený zeměmi Dohody. Polsko dokument podepsalo 1. 2., ČSR pak 3. 2.

Podpisy připojili i zástupci čtyř mocností (Francie, VB, USA a Itálie). Dohoda byla nazvána Pařížský protokol o prozatímní úpravě poměrů na Těšínsku.

Podle dohody se ČSR musela vrátit zhruba na výchozí linii z doby před Sedmidenní válkou a správa oblasti Těšínska probíhala podle dohody z 5. 11. 1918. Bylo také dohodnuto, že ve sporných oblastech nebudou až do vyřešení otázky rozdělení území probíhat volby, politická agitace ani vojenské odvody. Území bylo podřízeno mezinárodní kontrole na kterou dohlížela dohodovými státy sestavená komise.

Komise uznala že karvinský uhelný revír a také Košicko-bohumínská železnice jsou klíčové pro československý stát. Česká strana také nadále trvala na svých nárocích na Těšínsko, které odůvodňovala historickými právy, polská strana zase opírala své nároky o pro Československo nevýhodné etnické poměry. Obě strany se po složitých jednáních domluvily na konání plebiscitu o rozdělení Těšínska. K tomu však nakonec nedošlo, Polsko které po něm toužilo přece jen více než ČSR, díky probíhajícímu válečnému konfliktu s Ruskem, začalo rychle ztrácet pozici při vyjednávání a obě strany tak přistoupily, díky nátlaku velmocí, na konání arbitráže.

5.2 Arbitráž ve Spa

Dne 10. 7. 1920 se Polsko i ČSR na jednání v belgickém Spa, dohodly, že se v případě určení česko-polské hranice na Těšínsku podvolí rozhodnutí arbitrážní komise. souhlasilo že se výsledkům arbitráže podvolí. Arbitráží byla pověřena Pařížská konference velvyslanců a krom Těšínska se na ní jednalo i o rozdělení dvou území na Slovensku, Oravě a Spiši. 28. 7. 1920 bylo rozhodnuto, že si ve všech třech případech oba státy sporná území rozdělí. (SOVINSKÝ, 2005) ČSR získá na Těšínsku 1280 km² a to soudní okresy bohumínský, slezsko-ostrovský a frýdecký. Soudní okresy fryštácký, těšínský a jablunkovský se rozdělily. Polsko tak získalo z území Těšínska celkem 1002 km² tj. přibližně 44 % jeho původní rozlohy (podíl na obyvatelstvu byl nižší). (ČAPKA, 2000)

ČSR tak získala území severně od řeky Olše, v čsl. rukou zůstal uhelný revír, třinecké hutě a celá košicko-bohumínská dráha. Město Těšín bylo rozděleno na Český Těšín a Cieszyn. (BORÁK, ŽÁČEK 1993) Dle sčítání lidu z roku 1921 tvořili Slezané a Moravané 65,8 % obyvatelstva Těšínska tj. 177 626 lidí, Poláci potom 25,7 % tj. 69 360 a Němci 8,5 % (23 000) zdejších obyvatel. (KADLEC, 2001)

Pařížská konference vyslanců (PKV) pracovala při přesném vymezení hranic tak, že vytvořila Delimitační komise složené z 5 zástupců velmocí (Francie, Velká Británie, Itálie, Japonsko¹ a USA) doplněné po jednom zástupci z dotčených zemí. Při určování hranic mezi ČSR a Polskem na Těšínsku byl přítomen též zástupce USA. Podle zásad určených na PKV byla všechna rozhodnutí jednotlivých DK podřízena hlasování členů komise a takto získaná rozhodnutí byla závazná pro oba zúčastněné státy. Díky tomu že zástupci velmocí měli v komisích převahu vůči zástupcům zúčastněných států, mohla být garantována jistá nestrannost v rozhodování. DK určovaly průběh hranice nejen v oblastech jmenových v mírové smlouvě ale měly též právo revidovat hranici již existujícího správního celku, pouze však v případě že se nejednalo o změnu zásadního významu a hlasovala-li komise jednoznačně. Práce komisí měla obvykle 4 stádia. 1. příprava celkového plánu pro postup na dané hranici; 2. určení průběhu hraniční čáry na mapě; 3. zasazení mezníků a podrobné zakreslení hraničních čar do mapy; 4. přezkoumání provedeného mezníkování a vyhotovení protokolu o delimitaci. Práce delimitačních komisí na čsl.-polské hranici byly definitivně ukončené až 12. 10. 1927. DK pak vyhotovila dokumentární díla ve třech kopiích která byla odeslána konferenci vyslanců a vládám zúčastněných zemí. (SOVINSKÝ, 2005)

5.3 Spor o Oravu, Spiš a Javorinu

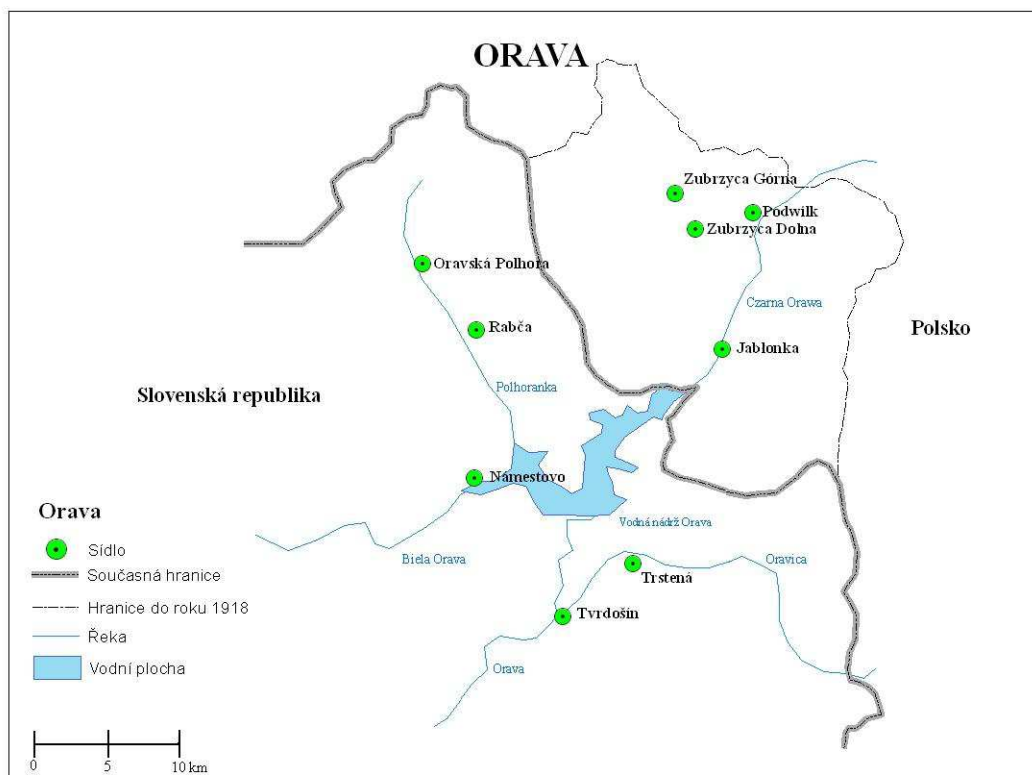
Vymezení československo-polských státních hranic bylo obdobně obtížné i v oblasti severního Slovenska, Na Spiši a Oravě. Po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie začaly z polské strany intenzivní snahy o připojení oblasti Oravy (1600 km²) a Spiše (3459 km²). Tyto aktivity probíhaly nejdříve politickou agitací, snahou získat si místní obyvatelstvo a později i za účasti polské armády. Ta obsadila severní Spiš až k linii Tatranská Lomnica – Slovenská Ves – Lipník. Polákům na Oravě šlo o získání Jablunkovska a Námestovska. Na Spiši pak o získání Staroveska, Kežmarovska, Lubovňanska, části Levočska, Popradska, Kysucka a také části okresu Čadca. (KADLEC, 2001)

Podle rozhodnutí zemí Dohody z 5. 12. 1918 se měla hranicí mezi ČSR a Polskem stát stará uhersko-haličská hranice. Polsko se však tímto rozhodnutím neřídilo a tak došlo 23. 12. 1918 u Vyšních Hágů na Spiši dokonce k ozbrojenému

¹ Japonsko své zástupce ze všech DK působících po Evropě stáhlo k březnu 1923.

střetu mezi vojsky ČSR a polskými agresory. K závažnému incidentu došlo i na Oravě v obci Polhora, kde polské oddíly střílely do neozbrojených vesničanů. Touto událostí však Polsko ztratilo veškeré sympatie místních obyvatel a přicházející čsl. jednotky tak byly později vítány jako osvoboditelé. Situace se uklidnila uzavřením příměří z 24. 12.² a s nařízením náčelníka dohodové vojenské mise v Budapešti, plukovníka Vixe. Ten nařídil Polsku vyklízení území Spiše a Oravy do 13. 1. 1919.

O osudu sporných oblastí měla rozhodnout rovněž Pařížská mírová konference. (BORÁK, ŽÁČEK 1993) V otázce Spiše bylo výrazným argumentem ve prospěch ČSR sčítání lidu z roku 1910. Na Spiši tehdy žilo 99 957 Slováků z celkového počtu 172 091 obyvatel³. Na Oravě naopak argumentovala československá strana sčítáním z roku 1900, kdy bylo ve sporných oblastech Oravy sečteno 17 483 Slováků a pouze 200 obyvatel hlásících se k polské národnosti. Při sčítání v roce 1910 byla situace zcela opačná, 15 500 Poláků a 205 Slováků. Toto sčítání však není považováno za objektivní jelikož se stalo obětí celkového plánu polonizace této oblasti a takového výsledku bylo údajně dosaženo za pomoci rozsáhlé manipulace s výsledky sčítacími komisari. (KADLEC, 2001)

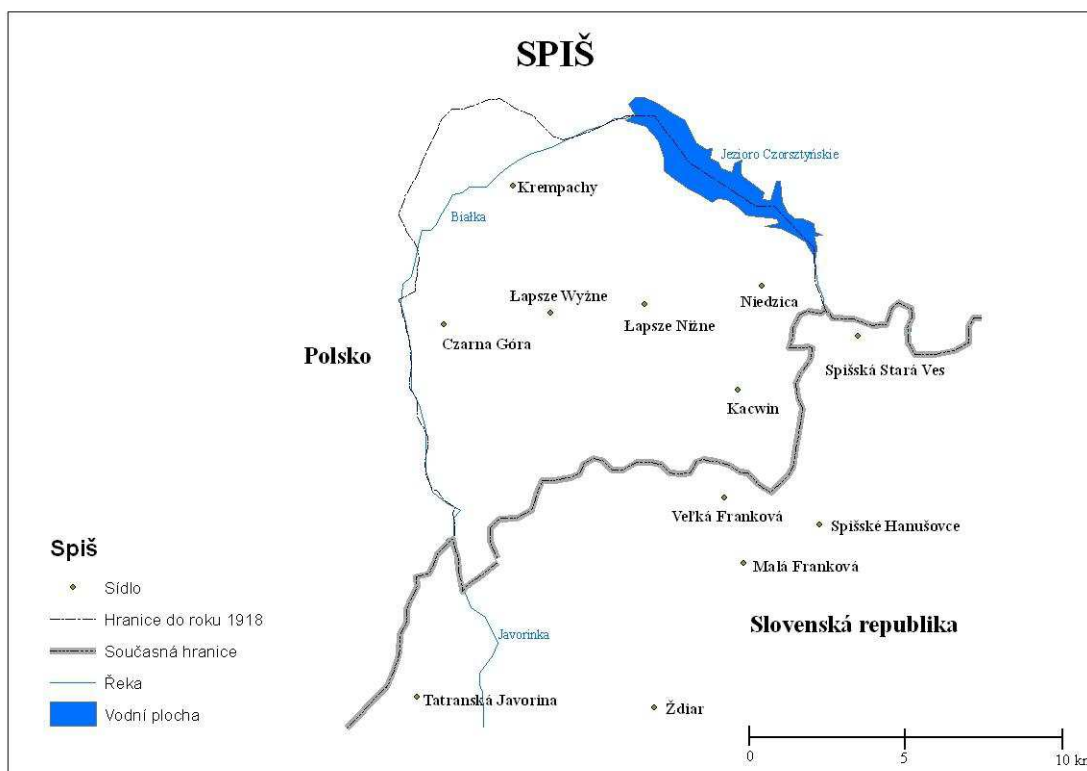


Obr. 1: Orava

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad sk.wikipedia.org/

² Byla podepsána v Popradu

³ Druzí v pořadí byli Němci s 42 885 obyvateli



Obr. 2: Spiš

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad sk.wikipedia.org/

5.4 Rozhodnutí Pařížské konference vyslanců o Těšínsku, Oravě a Spiši

Tento dokument (dále jen RTOS) obsahoval devět článků a preambuli, k rozhodnutí byl připojen i soubor map zobrazujících určené hranice. Tyto sporné hranice byly určeny v prvním článku RTOS. Na Těšínsku byla hranice vymezená na severozápadě tzv. „prstenským bodem“⁴ a na jihovýchodě „bukoveckým bodem“⁵. Hranice jsou zde určeny čarou, vymezenou na místě samém, specifikovanou dle příslušnosti vyjmenovaných obcí, dále pak čarou, určenou na místě samém, která má sledovat pokud možno horské hřebeny přes vyjmenované kóty a ještě dále hranicemi mezi obcemi, hranicí bílského okresu⁶ a řekou Olší. Na Oravě byla hranice určena na severozápadě tzv. „babiagorským bodem“⁷ a na jihovýchodě „magurským bodem“⁸. Hranice jsou zde určeny čarou určenou na místě samém, ta vede přes uvedené kóty a vodní toky (Lipnice, Chýžny potok a Jelesná Voda). Na Spiši jsou hranice na

⁴ obec Prstná, severně od Karviné

⁵ mezi čl. obcí Bukovec a polskou Jaworzynkou, v místě kde se stýká bývalá uherská a slezská hranice

⁶ centrum je město Bílsko (pol. Bielsko, dnes součást města Bielsko-Biała)

⁷ bod ležící přibližně 1,5km od vrcholu kóty 1725, Babie Góry

⁸ na bývalé hranici mezi Haličí a Maďarskem, asi 1km severně od kóty 1230, Magury

jihozápadě určeny „bialským bodem“⁹. Na severovýchodě pak „czorsztynským bodem“¹⁰. Hranice je zde určena na místě samém a sleduje vyjmenované kóty. Po určení hraničních čar na uvedených územích, zástupci USA, VB, Francie, Itálie a Japonska vyhlásili v článku I. RTOS svrchovanost Československa a svrchovanost Polska nad územím ležícím na jedné a druhé straně výše popsané hraniční čáry. Ve článku II. RTOS byl zakotven vznik čsl.-polské DK která měla za úkol vyznačit hraniční čáru na místě samém.

Tato delimitační komise měla také moc k zažádání konference vyslanců o provedení změn ve vedení hranice pokud se ji budou zdát oprávněné vzhledem k místním okolnostem a oprávněným veřejným či soukromým zájmům. Toho se snažila využívat zejména polská strana k úpravě hranic ve svůj prospěch v oblasti Spiše. Poté co byly určeny hranice mezi vítěznými státy (ČSR, Rumunsko, Polsko, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců), byly tyto hranice zaneseny do Sèvreské smlouvy hraniční. Tato smlouva však nebyla ratifikována. Nebyla totiž podepsána polskou stranou jelikož Polsku nepřihlíželo území Haliče které si nárokovalo.

Československo-polská delimitační komise, vzniklá z popudu RTOS, byla ustavena 20. 8. 1920. (SOVINSKÝ, 2005) Jejím předsedou se stal plukovník Uffler¹¹ z Francie, za Československo v ní byl Dr.h.c. Ing. Václav Roubík a za Polsko postupně Dr. Bocheński, Dr. Rostek, M. Brathowski a Dr. Walery Goetel. Kromě rozhraničení na sporných území Těšínska, Spiše a Oravy byla později pověřena i rozhraničením ostatních oblastí československo-polské hranice. K tomuto účelu byla hranice, od trojmezí na Odře po trojmezí na čsl.-polsko-rumunské hranici na kótě Stoh, rozdělena na třicet úseků označených čísly I až XXX.

Pro DK to byl značně složitý úkol, jelikož ve velké části bývalých hranic mezi Rakouskem a Německem, zejména pak v části bývalých hranic Uherska a Haliče, zcela nebo z velké části chybělo vyznačení hranic přímo v terénu. Velké mezery byly také v hraniční dokumentaci. (KADLEC, 2001) Ještě poté co byla RTOS stanovena čsl.-polská hranice na Oravě, došlo díky DK ke změně již vymezené hranice. A sice západně od této linie, šlo o území s obcí Nová Lipnica. ČSR naproti tomu získala území na jihu linie, jednalo se obce Hladovka a Suchá Hora.

⁹ na bývalé hranici mezi Haličí a Maďarskem, ležící na řece Bialce asi 0,5km východně od obce Brzegi

¹⁰ také na býv. hranici mezi Haličí a Maďarskem, poblíž kóty 487 na silnici z Czorsztynu do Spišské Staré Vsi

¹¹ v literatuře se jeho jméno též vyskytuje v podobě Uffer např. KADLEC, 2001

K závažnější neshodě došlo v otázce obce Javorina nacházející se na Spiši o jejíž začlenění usilovala polská strana. Polsko se snažilo územní zisk nad rámec dohod, Československo požadovalo jejich dodržení. Obě strany se několik měsíců nemohly dohodnout až plk. Uffler, předseda DK, navrhnul připojení Javoriny k Polsku výměnou za obce Kacvin a Nedeč. K hlasování došlo v DK dne 25. 9. 1922, čsl. delegát a čsl. vláda byli ostře proti. Konference vyslanců odpověděla 13. 11. 1922 dopisem, ve kterém se přiklání k řešení navrhovaném polskou stranou. Po dalším období diplomatického jednání, se až 18. 8. 1923 na podnět ministra Beneše a za souhlasu obou vlád, konference vyslanců obrátila se žádostí o doporučení řešení na Společnost národů.

Obě vlády vyjádřily zájem na tom aby si Společnost národů vyžádala posudek u Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti v Haagu. Žádost o posudek byla nakonec formulována tak aby soud rozhodl zda je československo-polská hranice již pokládána za vyřešenou a tudíž již neměnnou (až na nepatrné změny), nebo je stále otevřenou záležitostí s možností výraznějších změn. Posudek haagského soudu byl vydán v prosinci 1923 a postavil se za československé stanovisko. Tak rozhodl že Rozhodnutí o Těšínsku, Oravě a Spiši je konečné. Hranice, rozdělení občanů, státního jmění a dluhů je tak již definitivní. Posudek také rozhodl že drobnější změny jsou možně už jen pouze v nových hranicích mezi státy, ne v oblastech bývalé hranice mezi Haličí a Uhrami. Toto rozhodnutí nemělo sice plnou právní závaznost bylo však všeobecně respektováno. Spor o spišskou hranici byl později projednáván také v Radě společnosti národů, ta se ve svém rozhodnutí z 17. 12. 1923 držela posudku Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti.

Pařížská konference vyslanců pak svým rozhodnutím ze 26. 3. 1924 schválila přesnou hraniční čáru ve smyslu uvedených doporučení. Javorina tak zůstala Československu. (SOVINSKÝ, 2005) Co se týče Spiše, Polsko získalo 195 km² (celkem 13 obcí) a Československu tak zůstalo 3473 km². Na Oravě Československu získalo 1670 km² a Polsku připadlo 349 km² (12 obcí). (ČAPKA, 2000) Práce Delimitační komise přímo v terénu byly nakonec ukončeny v říjnu 1926, bylo zde použito několik druhů hraničních kamenů a to s letopočtem „1919“ (pařížská smlouva), „1920“ (rozhodnutí konference vyslanců) dále pak „ČS 1920“ (sèvreská smlouva) a „P 1923“ na bývalých hranicích haličsko-uherských). (KADLEC, 2001) Dne 12. října 1927 bylo pak podepsáno hraniční dokumentární dílo československo-polských státních hranic a 16. října 1927 byla delimitační komise rozpuštěna.

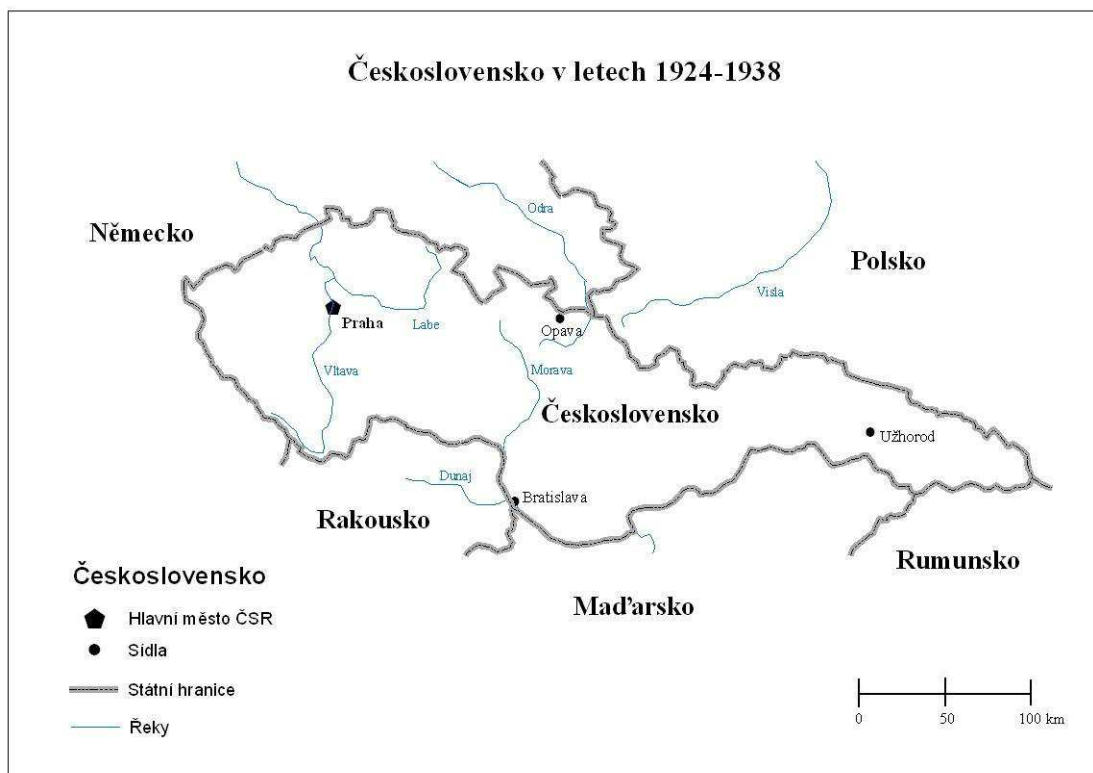
Bylo také určeno že veškeré „mokré hranice“¹² byly určeny jako „pevné“ tzn. že hranice má pevnou podobu katastrální hranice. Stanovené hranice byly takto uvedeny i ve Smlouvě o úpravě otázek vyplývajících ze stanovení hranice mezi republikou Československou a republikou Polskou. Ta byla podepsaná v polské Gdyni 24. 9. 1931 přílohou smlouvy bylo HDD (hraniční dokumentární dílo) vyhotovené delimitační komisí. (SOVINSKÝ, 2005) Celková délka státní hranice mezi ČSR a Polskem dosáhla 983,7 km a v terénu byla vyznačena 8437 hraničními znaky. (KADLEC, 2001) Po ustanovení všech svých státních hranic dosáhla meziválečná Československá republika celkové rozlohy 140 508 km². (ČAPKA, 2000)



Obr. 3: Vývoj hranice na Těšínsku

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad files.ceskytesin.webnode.cz/

¹² probíhající středem vodního toku



Obr. 4: Hranice Československa v letech 1924-1938

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad wikimedia.org/

5.5 Vývoj hranic v letech 1938-1945

Ministr zahraničních věcí Polské republiky Jozef Beck se v interview již v březnu 1938 vyslovil pro vytvoření autonomie pro obyvatele oblastí Těšínska a Spiše. Dne 24. 9. 1938 také polští představitelé také informovali německého vyslance ve Varšavě že Polsko přichází s novými územními požadavky vůči Československu, tj. na východ a západ od města Zakopane v okresech Orava a Spiš. (MURCKO, 2005) Poté co bylo Československo, v důsledku Mnichovské dohody, nuceno odevzdat Německu celé území Sudet, vycítilo Polsko jeho současnou slabost a krátce po jejím podpisu vzneslo oficiální požadavek na revizi československo-polských hranic. Kromě Oravy a Spiše také v oblasti Vysokých Tater a Čadce.

Již 2. října začala polská vojska obsazovat československé území na Těšínsku a Hlučínsku. (KADLEC, 2001) Tomu předcházela řada ozbrojených střetů mezi čsl. Stráží obrany státu a bojovou organizací Legion Zaolziański, řízenou z Katovic Výborem pro boj o Slezsko za Olzou (Olší) spolu s diverzním úsekem polské armády. Zábor Těšínska provedla skupina polské armády „Slezsko“ po vedením gen. Bortnowskeho. Od 2. 10. armáda postupně obsadila Český Těšín, Jablunkov, Třinec,

Fryštát, Karvinou atd. V Bohumíně se polské vojsko dokonce střetlo s německou okupační armádou. (BORÁK, ŽÁČEK 1993)

Zdecimované Československo po vzájemných jednáních nakonec souhlasilo se změnou hranic a výsledkem byla dohoda z 1. listopadu 1938. ČSR v ní souhlasilo s postoupením několika oblastí Polsku. Na realizování dohody přímo v terénu dohlížela čsl.-polská rozhraničovací komise. Většina změn byla v terénu provedena během listopadu, kdy byl také podepsán protokol o delimitaci, v prosinci poté ještě několik dílčích změn. (SOVINSKÝ, 2005) Z obsazeného území Těšínska bylo vyhnáno nebo dobrovolně odešlo přibližně 30 000 československých občanů a asi 5 000 Němců. Národnostní poměry se tak zde změnily ve prospěch Poláků kterých tu žilo asi 100 tisíc z celkového počtu 200 tisíc obyvatel. Občané ČSR kteří zde zůstali byli vystaveni útlaku, došlo k likvidaci českého školství a jedinou úřední řečí byla prohlášena polština. (BORÁK, ŽÁČEK 1993)

Po vyhlášení slovenské autonomie v říjnu 1938, začala v Polsku nová silná propagandistická kampaň za revizi slovensko-polských hranic. V čele kampaně stál například profesor historie Wladyslaw Semkowicz nebo poslanec Feliks Gwizdź. Polský tisk a rozhlas požadovali připojení území o celkové rozloze přes 2400 km² s celkem 120 000 obyvateli. Propaganda samozřejmě ignorovala československé statistiky o národnostním složení obyvatelstva, své požadavky zdůvodňovala příbuzností místního nářečí a polštiny. Polská vláda tyto požadavky nakonec předala i oficiální cestou, prostřednictvím generálního konzulátu v Bratislavě. Polské požadavky slovenská vláda zamítla, dodala však že je o změnách na hranici ochotna dále jednat. Polský vyslanec v Praze Kazimierz Papée na to 31. 10. 1938 reagoval slovy že „pokud nedostane do večera kladnou odpověď, Polsko použije nejostřejší prostředky“. Československá vláda, ve snaze vyhnout se konfliktu přesvědčovala slovenskou autonomní vládu aby polské požadavky přijala. Předseda slovenské vlády Jozef Tiso tedy souhlasil. Byla vytvořena delimitační komise¹³ pro slovensko-polskou hranici a ta do konce listopadu 1938 vykonala veškeré práce na hranici. Její působení se však neobešlo bez potíží, došlo k několika útokům na polskou komisi, například u Čadce. Nebo k velké demonstraci v Tatranské Lomnici. Polská vláda jako odpověď vyslala vojsko, které obsadila všechna území určená k delimitaci. O tom nejdříve informovala 25. listopadu čsl. vládu nótou, která ji přijala. Polská armáda však místy

¹³ předsedou čsl. komise byl PhDr. František Hrušovský, předsedou polské byl Bogdan Zaborowski

demarkační linie překročila a tak došlo k několika přestřelkám mezi československými a polskými vojáky. (MURCKO, 2005) Ke změně hranic nakonec došlo krom Těšínska u Čadce, na Oravě, Spiši, na Dunajci, Pieninách a na řece Poprad u Cigelky a Udavy. Tyto územní zisky Polsko potvrdilo vydáním Dekretů prezidenta republiky ze dne 16. a 18. 11. 1938. (DZIENNIK USTAW Nr 87,89 1938) V důsledku Mnichovského diktátu ztratila ČSR 41 596 km² území a s ním téměř 4,8 milionů obyvatel. Ztráty ve prospěch Polska činily 1086 km² území na nichž žilo 230 282 obyvatel. Z toho 134 311 obyvatel se hlásilo k národnosti československé a 76 303 k národnosti polské¹⁴. Slovenská republika existující v letech 1939-1945 využila v roce 1939 Hitlerův útok proti Polsku a jako německý spojenec se k němu také přidala, vyslala za útočícím Wehrmachtem tři pěchotní divize, pod velením ministra obrany generála Ferdinanda Čatloše, o síle cca 51 tisíc vojáků a obsadila část pohraničního území Polska, zejména pak oblasti které byly Polskem zabrány jen několik měsíců předtím. (KADLEC, 2001) Obsazení těchto oblastí bylo poté potvrzeno německo-slovenskou smlouvou o vrácení území které bylo v letech 1920, 1924 a 1938 připojeno k Polsku. Tuto smlouvu podepsali ministři zahraničních věcí Joachim von Ribbentrop a Matúš Čermák.

5.6 Konec války

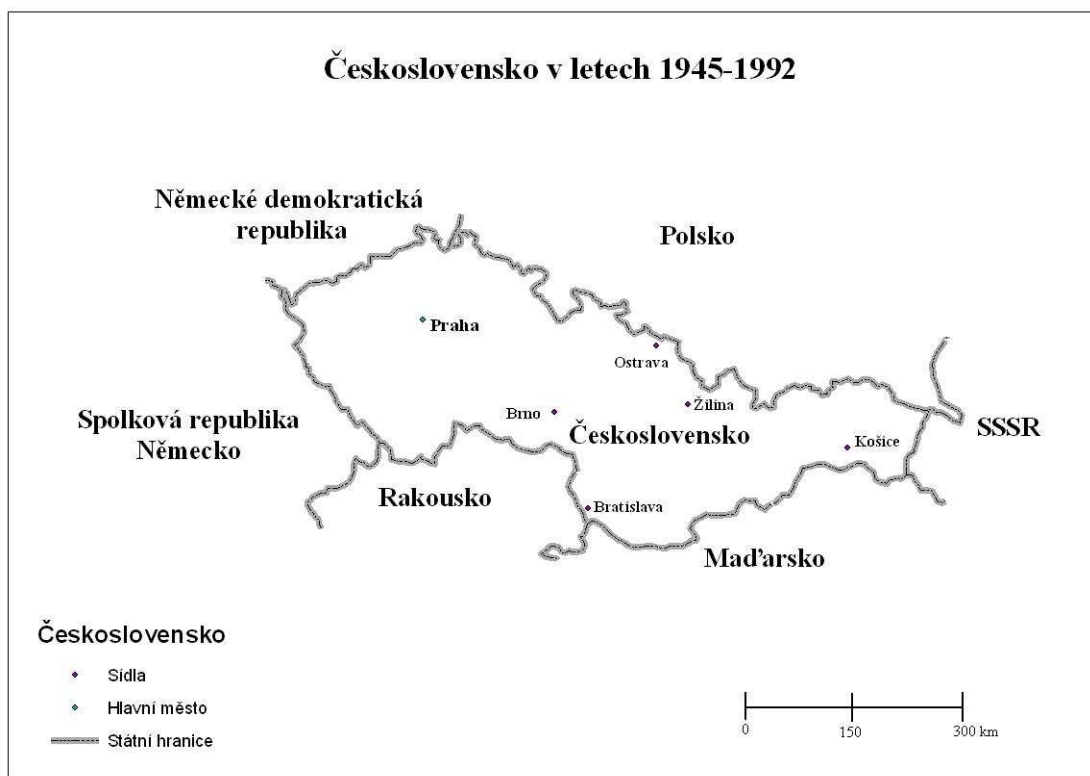
Po skončení II.světové války se hranice vrátily do podoby před listopadem 1938. Došlo však k výraznému posuvu v souvislosti s posunem německých hranic směrem na západ a postoupením německého území Polsku. Trojmezí se posunulo od řeky Odry až k Lužické Nise v oblasti Severních Čech. (SOVINSKÝ, 2005) Tímto se hranice prodloužila o 729,5 km až na 1390,5 km.

Během války a krátce po jejím skončení se objevovaly četné myšlenky na poválečnou změnu hranic ve prospěch ČSR. Exilová vláda například nabízela výměnu Kladska, historického českého území, za Ašský výběžek a připojení dalšího historického území, Hlubčicka a Ratibořska. Ze strany Lužických Srbů existoval požadavek na připojení Lužice k Československu. To však čsl. vláda odmítala jelikož v této oblasti žila velice početná německá menšina a po zkušenostech se Sudetskými Němci začlenění dalšího německého obyvatelstva nepřipadalo v úvahu.

¹⁴ KADLEC, 2001

Vítězné mocnosti, jednající v Postupimi, však rozhodly že oblasti Ratibořska, Hlubčicka i Kladka připadnou Polsku, přestože jejich vazby na toto území nebyly velké. Československá vláda se proti tomuto rozhodnutí pokusila bránit. Nótou zaslanou na konferenci ze dne 27. 4. 1946 požadovala vrácení Kladka Československu. Proti této nótě se ostře ohradil například náměstek polského ministra zahraničních věcí Modzelewski, který ji označil jako „akt zjevného nepřátelství“. V průběhu roku 1945 obsadila polská armáda oblast podél čsl.-polské hranic na Těšínsku a v mnoha místech ji dokonce překročila. Například obsadila pravý břeh řeky Olše a levý břeh Odry, jen v této oblasti se jednalo o 57 ha půdy náležící ČSR. (KADLEC, 2001) Polsko bylo před dalšími podobnými akcemi varováno i Stalinem s tím, že tyto činy by mohly negativně ovlivnit pozici Polska na postupimské konferenci, kde se jednalo o například o jeho západní hranici. Snahy Polska o získání Těšínska měly i podobu masivního stěhování polských obyvatel do této oblasti. Zároveň polské úřady sdělily čsl. obyvatelům, že pokud se do konce listopadu 1945 nepřihlásí k polské národnosti budou z oblasti vysídleni. Nejen díky těmto nařízením opustilo území Kladka zhruba 4000 českých obyvatel, oblast Pruského Slezska 8000 a ze zbylých oblastí Polska odešlo dalších 9000 Čechů. 6. května 1946 například list *Ilustrowany Kurier Polski* otiskl článek ve kterém požadoval připojení celého území Českého Slezska k Polsku, jednalo se o okresy Opava, Frývaldov (Jeseník), Bruntál, Krnov, Těšín, Nový Jičín. Češi se podle tohoto návrhu měli vzdát Slezska a tuto ztrátu kompenzovat na úkor německých a rakouských území. Uklidnění těchto polských tendencí přišlo až po výzvách přímo z Moskvy. Díky Stalinovu osobnímu poselství obě strany uzavřely v roce 1947 Smlouvu o přátelství a vzájemné pomoci, v níž se Polsko vzdalo snah na získání Těšínska a ČSR naopak nároků na oblast Kladka.

Československo-polská státní hranice se zároveň zkrátila o oblast Podkarpatské Rusi, která byla připojena k sovětské Ukrajině. O tomto úmyslu byla veřejnost poprvé informována již v lednu 1945 v protektorátním deníku *Večerní České Slovo*. Stalin údajně zamýšlel připojit k SSSR nejen Podkarpatskou Rus ale i východ Slovenska až k Vysokým Tatrám, k čemuž nakonec nedošlo. Ústavní zákon o Zakarpatské Ukrajině byl nakonec schválen prozatímním Národním shromážděním Československa jako zákon č. 2/1946 Sb. (KADLEC, 2001)



Obr. 5: Hranice Československa v letech 1945-1992

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad wikimedia.org/

6 DEMARKACE HRANIC PO ROCE 1950

V 50. letech 20. století byla utvořena československo-polská komise, která měla za úkol provést redemarkaci hranic. Její činnost byla ukončena 13. 6. 1958 ve Varšavě, podpisem Smlouvy mezi ČSR a PLR o konečném vytyčení státních hranic (SKVH). Redemarkace přinesla 85 změn hraniční čáry, 77 jich bylo na hranici dnešní ČR a 8 na hranici SR. Tyto změny měly za cíl napřímění hraniční čáry, čehož bylo docíleno územními výměnami. (SOVINSKÝ, 2005) Hranice se tak zkrátila o 80 km z 1390,5 na 1309,5 km. (KADLEC, 2001) Od Polské lidové republiky bylo odděleno celkem 1205,9 ha a od ČSR 837,36 ha. ČSR tak byla v územním zisku 368,54 ha. (SOVINSKÝ, 2005) Na slovensko-polském úseku hranic byla však situace odlišná. Slovensko díky změnám hranic ztratilo 14,7 ha půdy. (KADLEC, 2001) Smlouva nabyla platnosti výměnou ratifikačních listin ke které došlo 14. 2. 1959. V ČSR byla publikována jako pod č. 23/1959 Sb. Smlouva obsahuje krom preambule 4 články; ve článku 1. se hovoří o průběhu hraniční čáry, článek 2. obsahuje dokumenty o vytyčení státních hranic, článek 3. hovoří o prostorovém vymezení území obou států, článek 4. se pak týká ratifikace smlouvy. (DZIENNIK USTAW 1959 Nr 25) Jelikož SKVH obsahoval změny státních hranic, musela být v ČSR schválena ústavním zákonem. Tím se stál ústavní zákon ze dne 17. října 1958 č. 62/1958 Sb.

Zároveň s SKVH byla uzavřena dohoda mezi ministry zahraničí Václavem Davidem, za ČSR a Adamem Rapackim z Polska. V této dohodě se obě strany zavázaly že územní zisk který vznikl na straně Československa (368,54 ha) bude Polsku nahrazen nikoliv územně (výměnou za území stejné velikosti) ale majetkově, což znamená že ČSR převede do vlastnictví PLR pozemky o přibližně velikosti 368 ha které se nacházejí ve vlastnictví ČSR (nebo jejich fyzických i právnických osob) které se ale nacházejí na území pod územní suverenitou Polska. (SOVINSKÝ, 2005) K naplnění této dohody v praxi však dosud nedošlo.

6.1 Vývoj hranic v letech 1960-1974

2. prosince 1967 byla v Praze podepsána Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou o právních vztazích na československo-polských státních hranicích, o spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách. V platnost vstoupila 19. dubna 1971 výměnou ratifikačních listin. Podle smlouvy měla platnost pět let a po ukončení pětiletého období se měla vždy automaticky prodloužit na další pětileté období, pokud jedna ze smluvních stran tuto smlouvu nevypoví písemně šest měsíců před jejím ukončením. Pro ČSSR byla smlouva publikována jako č. 80/1971 Sb.

Smlouva měla 8 hlav a celkem 34 článků. V Hlavě I. Průběh a vyznačení státních hranic. V Hl. II Udržování státních hranic a hraničních znaků. V Hl. III Hraniční zmocněnci; jejichž úkolem byli úkoly spojené s řešením událostí k nimž došlo na státní hranici. Hlava IV se zabývala používáním společných cest a stezek, V Používání silnic, železnic, vodních cest nebo jiných zařízení sloužících k dopravě jimiž probíhají státní hranice nebo jimiž jsou státní hranice přetřaty. VI Zemědělství, lesní hospodářství, myslivost a rybolov. VII Společná ustanovení, týkala se podrobností o hraničních orgánech. VIII Závěrečná ustanovení, ratifikace a platnost. Za ČSSR dohodu podepsal plk. Dr. Jindřich Thon a za PLR div. gen. Grzegorz Korcyński. (SBÍRKA ZÁKONŮ ČSSR, 1971)

6.2 Změny na československo-polské hranici na řece Dunajci

Dne 21. 3. 1975 došlo ve Varšavě k podpisu smlouvy mezi ČSSR a PLR o změně průběhu státních hranic v souvislosti s výstavbou a provozem polské přehrady na Dunajci. Polsko požadovalo změnu hranice jelikož hranicí budoucí přehrady se měl stát svah na slovenském území. Dotčené území, v blízkosti obce Lysá nad Dunajcom¹⁵ bylo neosídlené ale zemědělsky obhospodařovatelné. Nemělo se jednat o plochu území větší než 25 ha. Smlouva nabyla platnost 14. 3. 1976, tedy 30 dnů po výměně ratifikačních listin (publikována pod č. 28/1976 Sb.).

ČSSR odstoupila Polsku území o velikosti 24,943 ha a jako náhrada jí bylo Polskem poskytnuto území o stejné velikosti. (SOVINSKÝ, 2005) Jednalo se o pastviny v okolí vesnice Wojkowa v okrese Nowy Sącz, v blízkosti čsl. obce Lenártov v okrese Bardejov. Vybraná lokalita byla vzdálena přibližně 46 km vzdušnou čarou od Lysé nad Dunajcom. (KADLEC, 2001) Dle smlouvy se Polsko také zavázalo k uhrazení nákladů na provedení vyvlastnění pozemků na území ČSSR v blízkosti obce Lysá nad Dunajcom které přecházely do vlastnictví PLR. Dále se PLR zavázala k učinění nezbytných opatření k zamezení případných škod na území ČSSR v důsledku výstavby a provozu přehrady. (SBÍRKA ZÁKONŮ ČSSR, 1976) Uzavřená smlouva se týkala změny státních hranic a proto musela být schválena patřičným ústavním zákonem Federálního shromáždění ČSSR, tím se stal ústavní zákon č. 143/1975 Sb. (SOVINSKÝ, 2005)

¹⁵ v okrese Poprad

6.3 Přezkoušení státních hranic v letech 1976-1982

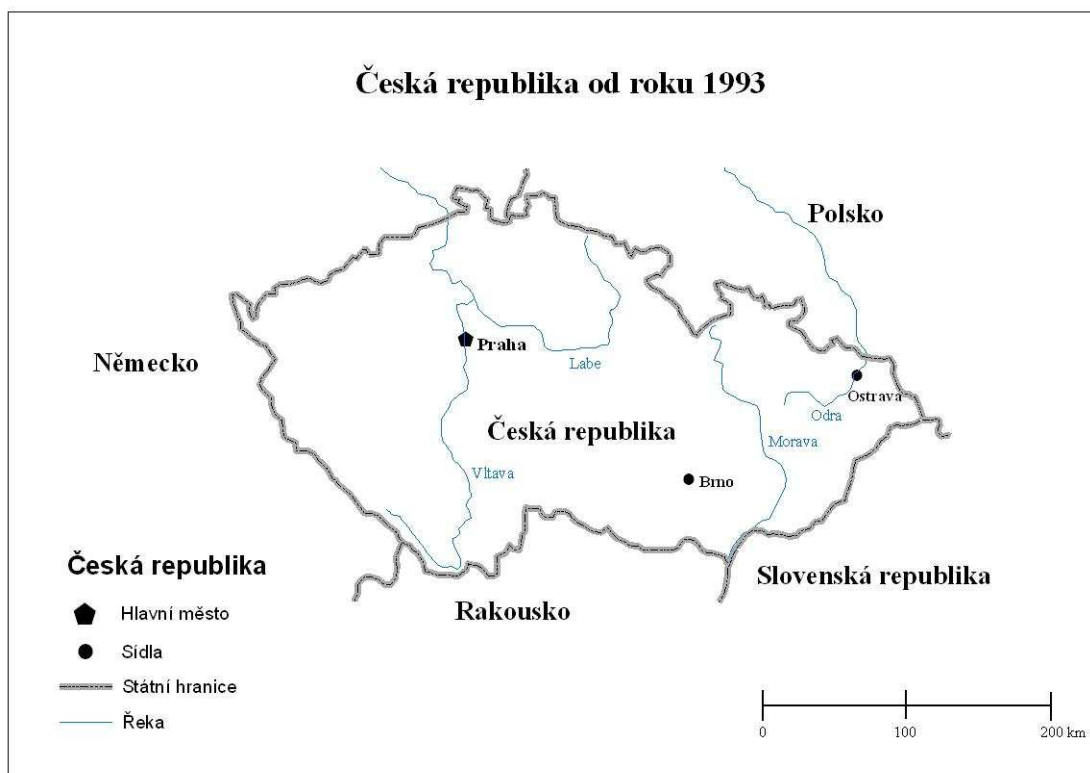
V průběhu roku 1976 bylo započato přezkoušení státních hranic na vodních tocích, jelikož od posledního měření v roce 1958 na nich došlo k řadě změn. (SOVINSKÝ, 2005) Šlo o přezkoušení ve 128 hraničních vodních tocích o celkové délce 318 km. Během přezkoušení bylo od obou států odděleno menší území. Bylo shledáno 1678 přirozených pozvolných změn polohy koryt hraničních toků. V 851 případech byly odděleny části území ČSR a v 827 případech části území PLR. Dále pak 557 případů náhlých přirozených změn průběhu vodních toků. (KADLEC, 2001) Od státního území ČSSR bylo odděleno celkově 32,6 ha, z toho nejvíce v oblasti Slovenské republiky 16,61 ha. Od území PLR bylo odděleno 33,05 ha, nejvíce ve prospěch SR 17,67 ha. Porovnáním bylo zjištěn neprospěch PLR o výměře 0,45 ha. Tento rozdíl však byl v rozmezí vypočtené chyby, komise rozhodla, aby plochy území oddělených náhlými přirozenými změnami poloh koryt hraničních vodních toků byly považovány za vzájemně vyrovnané.

Toto přezkoušení bylo završil podpis smlouvy mezi oběma státy. (SOVINSKÝ, 2005) Ta dostala název Smlouva mezi ČSSR a PLR o průběhu státních hranic v souvislosti s výsledky prvního společného přezkoušení průběhu československo-polských státních hranic na hraničních vodních tocích. (KADLEC, 2001) Byla podepsána 10. 12. 1986 ve Varšavě a v platnost vstoupila 10. 10. 1989. V ČSSR pod číslem 126/1989 Sb, schválena byla ústavním zákonem FS č. 169/1988 Sb. (SOVINSKÝ, 2005)

6.4 Rozdělení Československa

Před domluveným rozdělením federace k 1. 1. 1993 bylo nutno zajistit kontinuitu a další platnost závazků a smluv, včetně těch týkajících se státních hranic, podepsaných v dobách společného státu. Česká národní rada tak učinila 17. 12. 1992 v Prohlášení k parlamentům a národům světa, kde vyhlásila že je ČR, jako nástupnický stát ČSFR, od 1. 1. 1993 nadále vázána mezinárodními smlouvami v němž ČSFR vystupovala jako smluvní strana. Po vzniku ČR a SR 1. 1. 1993 pak oba státy postupně uzavřely se svými sousedy nové mezinárodní smlouvy o státní hranici, nebo upravily ty stávající. Státní hranici mezi ČR a PR tak nyní tvořila oblast mezi trojmezím na Lužické Nise a trojmezím „Beskydy“ u obce Hrčava. Tato hranice byla mezi oběma státy potvrzena Smlouvou mezi Českou republikou a Polskou republikou o společných státních hranicích ze 17. 1. 1995 podepsanou v Praze. V platnost vešla po výměně ratifikačních listin dne 19. 2. 1996.

Smlouva byla uzavřena na dobu 15 let s tím že její platnost bude automaticky prodlužována o 5 let pokud ji jedna ze smluvních stran nevypoví nejpozději rok před jejím uplynutím. V ČR byla publikována pod č. 181/1996 Sb. Pražská smlouva tedy žádné změny hranice nepřináší, má čtyři části a to I. Průběh a vyznačení státních hranic, II. Správa česko-polských státních hranic, III. Stálá česko-polská hraniční komise a IV Závěrečná ustanovení. (SOVINSKÝ, 2005) V této části, konkrétně v článku 28 se praví že Dnem vstupu této smlouvy v platnost (19. 2. 1996) pozbývají platnosti tyto dokumenty: *hlava I a II Smlouvy mezi ČSSR a PLR o právních vztazích na československo-polských státních hranicích, o spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách, podepsané v Praze dne 2. prosince 1967 a Dohoda mezi vládou československé socialistické republiky a vládou Polské lidové republiky o provedení hlavy I a II Smlouvy o právních vztazích na československo-polských státních hranicích, o spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách ze dne 19. dubna 1971.* (www.pravnipredpisy.cz)



Obr. 6: Hranice České republiky od roku 1993

Zdroj: Vlastní zpracování, podklad ucebnice.enviregion.cz/

6.5 Současná situace na česko-polské hranici

Jak již bylo v práci uvedeno, podpisem smlouvy z roku 1958 získala Československá republika 368 ha území na úkor Polska. K této smlouvě byl připojen i Dodatkový protokol Československo-polské smíšené komise pro vytyčení státních hranic¹⁶, jehož součástí byla i klauzule o majetkovém vyrovnání vůči polské straně. Jelikož však tato klauzule nebyla nikdy naplněna je otázka kompenzací za získané území stále otevřená. Protože polská vláda v roce 2005 odmítla finanční vyrovnání¹⁷, vláda České republiky začala s hledáním vhodných neobydlených území v česko-polském pohraničí, kterými by Polsku vykompenzovala jejich ztráty z 50. let. Podle Václava Henycha (2011) z Odboru všeobecné správy MV, musí pozemky přicházející v úvahu být v blízkosti hraniční linie, musí být ve vlastnictví státu, nebo ve výjimečných případech ve vlastnictví polských občanů. Zároveň se na nich nesmí nacházet infrastruktura či zdroje pitné vody důležité pro chod obcí. Oficiální seznam lokalit nebyl dosud vládními činiteli vydán, o této otázce se bude dle usnesení vlády ze dne 14. prosince 2011 znovu jednat až v červnu roku 2012. Vytipováním vhodných lokalit byli usnesením č. 1009 ze září 2007 pověřeni ministři vnitra, zahraničních věcí, zemědělství, předseda Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního a předsedkyně Výkonného výboru Pozemkového fondu ČR. Podle Machové (2008) již bylo 10 obcí v celkem 4 krajích informováno, že část územní kompenzace se bude týkat katastru právě jejich obcí. Podle Hányše (2010) je mezi navrženými lokalitami také Javorník a Vidnava na Jesenicku¹⁸. V případě Vidnavy je ve hře dokonce již zastavěná část katastru obce. Převod pozemků polské straně by tak bylo velmi problematické a naráží na nesouhlas obyvatel obce. V ostatních zatím vybraných lokalitách, se jedná o pozemky nezastavěné, vždy ve vlastnictví státu, jsou však často pronajímány a užívány soukromými osobami. Je jasné že převod území nebude jednoduchá záležitost. Žádná z dotčených obcí totiž netouží přijít o část své územní rozlohy, jelikož obcím takto hrozí finanční ztráty, dostávají totiž peníze z rozpočtového určení daní, které se odvíjejí i z velikosti katastru. Starostové dotčených se obcí se kvůli tomuto již v roce 2011 spojili a po jednání v Bílé Vodě ve společném dopise, adresovaném premiérovi, ministrům vnitra, zemědělství a hejtmanům, žádali od státu pozemkové či

¹⁶ http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0255_00.htm

¹⁷ finanční vyrovnání bylo navrženo usnesením Vlády ČR č. 696 ze dne 8. června 2005

¹⁸ http://zpravy.idnes.cz/obce-na-jesenicku-se-biji-za-pozemky-ktere-ma-dostat-polsko-paj-domaci.aspx?c=A100215_125143_domaci_itu

finanční vyrovnání.¹⁹ Ale z důvodu že vybrané lokality patří Pozemkovému fondu, by v případě jejich převodu do vlastnictví Polska obcím ani soukromým osobám, nevznikl žádný oprávněný nárok na odškodnění a není proto jisté že se obce vůbec nějaké kompenzace od českého státu dočkají.

Tabulka 1. Obce vytipované k územní výměně

KRAJ	NÁZEV OBCE	ZVAŽOVANÁ ZTRÁTA ÚZEMÍ [ha]
Liberecký	Kunratice	43,4
	Horní Řasnice	13,7
	Bulovka	32,2
	Heřmanice	3,7
Královeshradecký	Královec	13,4
	Česká Čermná	2,6
Olomoucký	Bílá Voda	1,2
Moravskoslezský	Píšť	9,3

(zdroj: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=606181>)

¹⁹ http://sumpersky.denik.cz/zpravy_region/starostove-zadaji-kvuli-vyporadani-s-polskem-finan.html

7 ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapovat demarkaci československo a česko-polské státní hranice a také přiblížit některé události které proces rozhraničování doprovázely.

Na vzájemné hranici mezi Československem a Polskem docházelo ke střetům a nejrůznějším konfliktům od samého vzniku obou států po skončení 1. světové války v roce 1918. Důvodem často byla složitá národnostní struktura ve sporných příhraničních oblastech. Ani jedna země samozřejmě netoužila po tom, aby jakákoliv část území kterou považovala za vlastní, ať už z etnických či historických hledisek, připadla soupeři. Tyto spory byly již od počátku nejvýraznější na Těšínsku, toto území patřilo po mnoho set let k zemím Koruny české, avšak žila zde také početná polská menšina. Jak Československo tak Polsko tudíž doufalo že oblast připadne jemu. Bezvýchodná situace vyústila až v regulérní válečný konflikt, nazvaný podle délky svého trvání jako Sedmidenní válka. Přestože za jeho vítěze je považováno Československo, došlo k rozdělení Těšínska mezi obě zneprátené země. Jelikož by oba státy pravděpodobně nebyly schopně nalézt společnou řeč, k vytyčení hranic na Těšínsku, stejně jako v dalších oblastech nárokovaných jak Československem tak Polskem (Orava a Spiš), docházelo pod patronátem Pařížské konference vyslanců. V níž zasedali zástupci vítězných států 1. světové války. Ve všech sporných oblastech bylo nakonec dosaženo alespoň nějakého řešení, byť s výsledkem nemohla být ani jedna strana plně spokojena. V některých slovenských médiích²⁰ se objevil názor že československá vláda postoupila Polsku území na Oravě a Spiši aby tak zmírnila polské požadavky na Těšínsku. S tím se však souhlasit nedá, čsl. vláda se pouze stala obětí polské územní roztahovačnosti a ztrátu části Oravy a Spiše jí není možno vytýkat neboť pravděpodobně učinila všechny dostupné diplomatické kroky.

Po bouřlivém povalečném období byl na společné státní hranici jistou dobu relativní klid. Tento stav však vzal za své již v roce 1938. Mnichovská dohoda a ztráta Sudet, přispěla k výraznému oslabení československého státu z něhož vyplynulo přijetí opětovných polských územních požadavků. A to především v oblasti Těšínska, Oravy, Spiše, Čadecka, Dunajce a Pienin.

Po skončení 2. světové války se obě země společně ocitly v sovětském bloku, ve kterém spolu státy musely vycházet jako spojenci a tak již v otázce vedení hranic

²⁰ např: <http://www.slovacivosvete.sk/1704/orava-a-spis-boli-vymenene-za-tesinske-uhlie.php>

nedocházelo k ozbrojeným střetům a agresivnímu jednání. Od tohoto období všem změnám na společné hranici předchází vzájemný dialog a společná dohoda.

Průběh státních hranic se po dohodě mezi zeměmi výrazně měnil v padesátých letech 20. století. Tehdy došlo k napřímení a zkrácení hranice o 80 km. K dalším změnám ve vedení hranice došlo v roce 1975 v oblasti Lysé nad Dunajcom, v souvislosti se stavbou přehrady na polském území. ČSSR odstoupila Polsku část svého území a na oplátku obdržela území o stejné velikosti v jiné lokalitě.

Otázka státní hranic bude vždy alespoň částečně otevřená jelikož průběh státních hranic se v terénu přirozeně mění a to v důsledku působení přírodních sil (například po příválových deštích), tyto situace poté bývají buď uváděny do původního stavu nebo jsou změny akceptovány hraničními komisemi jednotlivých států a zakreslovány do hraničních dokumentárních děl. Dalším důvodem proč je problematika společných hranic stále aktuální je skutečnost že se České republice stále nepodařilo Polsku kompenzovat ztrátu 368 ha půdy ke které došlo již před více než padesáti lety.

8 SOUHRN

Tato bakalářská práce je především zaměřena na popsání demarkace česko-polské hranice. Toto téma se stalo významným ihned poté co Československo vyhlásilo svou nezávislost po skončení první světové války. A od té doby se jedná o stále ještě neuzavřenou otázku.

Proces demarkace je popsán a uspořádán podle časového hlediska. V textu jsou také zmíněny události důležité pro proces československo-polské demarkace. Například Pařížská mírová konference, která probíhala v letech 1918-1923 a také mimo jiné určila průběh státní hranice mezi Československem a Polskem. Výrazné změny přišly v roce 1938. ČSR bylo oslabeno kvůli přijetí Mnichovské dohody čehož Polsko využilo k získání českého Těšínska a částí Oravy, Spiše na Slovensku.

K dalším změnám na československo-polské státní hranici došlo po roce 1945, kdy ČSR ztratila svou nejvýchodnější zemi, Podkarpatskou Rus. A zároveň se polská hranice posunula daleko na západ. Vzájemná čsl.-polská hranice se částečně měnila ještě v letech 1958 a 1975.

Bakalářská práce tedy popisuje všechny změny na vzájemné hranici od vyhlášení československé nezávislosti dne 28. října 1918 až do dnešních dnů. A také zmiňuje významná mezinárodní jednání a smlouvy který stály za česko-polskou demarkací.

Klíčová slova: Československo, Česko, Polsko, hranice, demarkace

9 SUMMARY

This bachelor's thesis is mainly focused on describe an demarcation of Czech-Polish border. This topic became important right after Czechoslovakia was declared after WWI. And since then it's still an open question.

The process of demarcation is described and arranged according to time perspective. And there are mentioned some events which were important for Czech-Polish demarcation. Like Paris Peace Conference which took place from 1919 to 1923 and among other things, identified course of state border of Czechoslovakia and Poland. Other major changes occurred in 1938. Czechoslovakia was weakened due to the Munich Agreement and Poland misused it to gain czechoslovakia part of Cieszyn Silesia and parts of Orava and Spiš in Slovakia.

Further changes occurred at the Czechoslovakia-Polish border after year 1945 when Czechoslovakia lost its easternmost country Carpathian Ruthenia. And Polish border was shifted to the west. Mutual Czech-Polish boundaries changed a little also in years 1958 and 1975.

So bachelor's thesis described all changes on mutual boundaries from declaration of indepenence on 28th october 1918 until modern days. And also mentioned important international negotiations and contracts which were behind Czech-Polish demarcation.

Key words: Czechoslovakia, Czech, Poland, boundaries, demarcation,

10 POUŽITÉ ZDROJE

Použitá literatura

BORÁK, Mečislav a Rudolf ŽÁČEK. *"Ukradené vesnice": Musí Češi platit za 8 slovenských obcí?*. 1. vyd. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1993, 31 s. ISBN 80-85491-43-5.

ČAPKA, František. *Územní vývoj českého státu*. Brno: Cerm, 2000, 26 s. ISBN 80-7204-174-6.

KADLEC, Čeněk. *Hry o hranice*. 1. vyd. Chrást u Poříčan: Vlastní náklad, 2001, 270 s.

SOVINSKÝ, Jaroslav. *Státní hranice Československa a České republiky*. 1. vyd. Praha: Všehrd, 2005, 310 s. ISBN 80-85305-42-9.

WARNER, Karl Friedrich et al. *Kronika 20. století*. 1. české. Praha: Fortuna Print, 2000, 1568 s. ISBN 80-7321-069-X.

MURCKO, Michal. *Úprava slovensko - polskej hranice v roku 1938 a 1939*. FÁBROVÁ, Karin. *Príspevky k slovenským dejinám*. Prešov: Prešovská Univerzita v Prešově, s. 45-58. ISBN 80-8068-330-1.

Internetové zdroje

Ceskytesin.org. [online]. [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://files.ceskytesin.webnode.cz/200000285-c21e7c3187/mapa-tes-00.jpg>

Czechoslovakia in 1969-1990. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c1/Czechoslovakia.png/400px-Czechoslovakia.png>

Česko-Slovensko 1938. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/81/Druh%C3%A1_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_republika_1938.png

ČSSR. *Sbírka zákonů ČSSR*. 1971. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1971/sb23-71.pdf>

ČSSR. *Sbírka zákonů ČSSR*. 1976. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1976/sb04-76.pdf>

Dokumenty vlády 2005-06-08. VLÁDA ČR. [online]. [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: [racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/0/D41494CC8EE302F6C12571B6006F8947/\\$FILE/uv050608.0696.doc](http://racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/0/D41494CC8EE302F6C12571B6006F8947/$FILE/uv050608.0696.doc)

HÁNYŠ, Rostislav. Obce na Jesenicku se bijí za pozemky, které má dostat Polsko. [online]. [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/obce-na-jesenicku-se-biji-za-pozemky-ktere-ma-dostat-polsko-paj-domaci.aspx?c=A100215_125143_domaci_itu

MACHOVÁ, Martina. Která území chce Česko dát Polákům? Tady je seznam. [online]. [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=606181>

Mapa ČR. [online]. [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: http://ucebnice.enviregion.cz/userFiles/voda_pic/mapacr.jpg

NS RČS 1954-1960. SPOLEČNÁ ČESKO-SLOVENSKÁ DIGITÁLNÍ PARLAMENTNÍ KNIHOVNA. [online]. [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0255_00.htm

Polsko. *Dziennik Ustaw Nr 87.* 1938. Dostupné z: isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19380870585&type=2

Polsko. *Dziennik Ustaw Nr 89.* 1938. Dostupné z: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19380890604>

Polsko. *Dziennik Ustaw Nr 25.* 1959. Dostupné z: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19590250159>

Pol'ská část Oravy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: http://sk.wikipedia.org/wiki/S%C3%BAbor:Polska_Orava.svg

Pol'ská část Spiša. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://sk.wikipedia.org/wiki/S%C3%BAbor:PolskySpis.svg>

Starostové žádají kvůli vypořádání s Polskem finanční kompenzaci. ČTK. [online]. [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: http://sumpersky.denik.cz/zpravy_region/starostove-zadaji-kvuli-vyporadani-s-polskem-finan.html

Zákony ČR 1996. *Program Zákon 4.0* [online]. [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1996/181996/Sb_181996_-----_.php

11 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSR	Československo
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSR	Československá socialistická republika
DK	Delimitační komise
HDD	Hraniční dokumentární dílo
MV	Ministerstvo vnitra
PKV	Pařížská konference vyslanců
PLR	Polská lidová republika
pplk	Podplukovník
RN	Rada Narodowa
RTOS	Rozhodnutí o Těšínsku, Oravě a Spiši
SKVH	Smlouva o konečném vytyčení hranic
SR	Slovenská republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy Americké
VB	Velká Británie
ZNV	Zemský národní výbor